

Житомирський державний університет імені Івана Франка
Соціально-психологічний факультет
Кафедра соціальної та практичної психології

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ

Збірник наукових праць викладачів та студентів

Випуск 1

Житомир
Вид-во ЖДУ ім. І.Франка
2015

*Рекомендовано до друку вченою радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол №5 від 11.12.2015р.)*

Рецензенти:

- С.М. Симоненко** – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського
- В.О. Климчук** – кандидат психологічних наук, професор кафедри психології Українського Католицького Університету
- Л.П.Бутузова** – кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної, вікової та педагогічної психології Житомирського державного університету імені Івана Франка

П49 Прикладні аспекти психології особистісного зростання. Збірник наукових праць студентів та викладачів. Випуск 1. / За ред. Л.П. Журавльової, Н.Ф. Портницької, Ю.Ю. Дем'янчук. – Житомир, Вид-во ЖДУ імені Івана Франка. 2015. – 130 с.

У збірнику наукових праць «Прикладні аспекти психології особистісного зростання» представлені результати науково-дослідної діяльності викладачів кафедри та результати роботи студентських психологічних гуртків та проблемних груп.

Статті подано в авторській редакції.

ЧИННИКИ ТА МЕХАНІЗМИ ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ

1.	Гавриловська К. Психологічна складова нормативно-правової регуляції поведінки особистості.....	6
2.	Дем'янчук Ю. Використання методів арт-терапії у роботі практичного психолога.....	9
3.	Котлова Л. Психологічний аналіз учбових конфліктів.....	11
4.	Котлова Л., Саух Т. Теоретичний аналіз факторів задоволеності шлюбом подружжя.....	15
5.	Кириченко В. Психологія споживчої поведінки.....	17
6.	Кулаковський Т. Формування підприємницьких компетенцій як завдання практичної психології.....	24
7.	Литвинчук А. Місце емпатії в структурі екологічної самосвідомості особистості.....	29
8.	Мазяр О. Психологічний експеримент І.О. Сікорського.....	33
9.	Можаровська Т. Особливості розвитку екологічної свідомості у підлітковому віці.....	35
10.	Фальковська Л. Архетип справедливості в українських казках.....	37
11.	Шмиглюк О., Зарицька Б. Теоретичний аналіз проблеми самосвідомості у психологічній науці.....	40

ОСОБИСТІСНЕ ЗРОСТАННЯ: ВІКОВІ ТЕНДЕНЦІЇ

12.	Гавриловська К., Скрицька К. Чинники формування інтернет - залежності в юнацькому віці.....	43
13.	Гавриловська К., Шаховець Ю. Особливості емоційної сфери дітей з синдром Дауна.....	45
14.	Котлова Л., Бродовська А. Аналіз результатів дослідження прояву шкільної тривожності молодших школярів з різним рівнем навчальної успішності.....	47
15.	Котлова Л., Дідківська В. Зв'язок рівня комунікативності та інтернет – залежності в юнацькому віці.....	49
16.	Кирильчук І. Дослідження ціннісної сфери школярів при переході з молодших до середніх класів.....	51
17.	Кириченко В., Яцинюк Д. Психологічні особливості споживчої поведінки молоді.....	57
18.	Портницька Н., Войцехівська Ю. Гендерні особливості	

	стратегіальних тенденцій розвитку творчих здібностей у молодшому підлітковому віці.....	60
19.	Портницька Н., Долінчук І. Порівняльний аналіз ефективності опитувальників та психосемантичних методів у вивченні образу майбутнього подружнього партнера у юнацькому віці.....	64
20.	Портницька Н., Хомутовська О. Особливості прояву самостійності підлітків залежно від стилю материнського виховання.....	67
21.	Портницька Н., Чупріна С. Образ ідеальної дитини у свідомості батьків підлітків.....	69
22.	Савиченко О., Манілов Ю. Вікові особливості сприймання політичної реклами.....	71

ОСОБИСТІСНЕ ЗРОСТАННЯ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ РАКУРС

23.	Весельська А. Вплив особистісних характеристик на розуміння музичних творів.....	75
24.	Гавриловська К., Зверева І. Особливості мотиваційної сфери військовослужбовців.....	78
25.	Гавриловська К., Опанчук Т. Психосемантичні характеристики образу кохання у масовій свідомості.....	80
26.	Гавриловська К., Роїк І. Порівняльний аналіз емоційних станів молодих матерів із різним соціальним статусом.....	83
27.	Котлова Л., Драган С. Аналіз гендерних особливостей ставлення до грошей у студентському середовищі.....	86
28.	Котлова Л., Гарбовська І. Порівняльний аналіз ставлення чоловіків та жінок до поняття «конфлікт».....	88
29.	Котлова Л., Ковальчук В. Динаміка професійної мотивації студентів-психологів першого і п'ятого курсів.....	92
30.	Котлова Л., Ковтун В. Дослідження рівня комунікативної компетентності студентів-психологів 1 та 3 курсу	94
31.	Котлова Л., Осінчук Л. Дослідження стилів поведінки в конфліктній ситуації в студентів з різним соціометричним статусом у групі.....	98
32.	Кириченко В., Божук І. Ефективність використання елементів еротики у рекламі.....	100
33.	Мазяр О., Міліневська Е. Суперечності між декларованими цінностями та реальною поведінкою студентів гуманітарних спеціальностей.....	102

34.	Савиченко О., Дубова С. Розвиток мотивації досягнення студентів в умовах неформальної освіти.....	106
35.	Тичина І., Листопадська М. Професійний вибір в уявленнях сучасних старшокласників.....	108

ОСОБИСТІСНЕ ЗРОСТАННЯ: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДІАГНОСТИКИ ТА СУПРОВОДУ

36.	Гречуха І. Ціннісна підтримка літературно обдарованих старшокласників: на прикладі роботи українських та польських літературних осередків.....	112
37.	Дем'янчук Ю., Шмиглюк О. Структура психологічного портрету дитини у роботі з проєктивними техніками.....	116
38.	Загурська І. Кризові моменти в розвитку самооцінки першокласників.....	118
39.	Кирильчук І., Черняєва В. Психометрична характеристика тесту визначення рівня навчально-пізнавальної активності студентів ВНЗ.....	122
40.	Тичина І., Байдюк А., Жигун Ю., Кухарчук В., Лобода О. Рефлексія досвіду тренінгової роботи з дітьми, що потребують корекції розумового розвитку.....	125

ОСОБИСТІСНЕ ЗРОСТАННЯ: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДІАГНОСТИКИ ТА СУПРОВОДУ

Ірина Гречуха
асистент кафедри
соціальної та практичної психології

ЦІННІСНА ПІДТРИМКА ЛІТЕРАТУРНО ОБДАРОВАНИХ СТАРШОКЛАСНИКІВ: НА ПРИКЛАДІ РОБОТИ УКРАЇНСЬКИХ ТА ПОЛЬСЬКИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ОСЕРЕДКІВ

Ціннісна підтримка є важливою складовою процесу налагодження стосунків обдарованої особистості з її соціальним оточенням. Варто звернутися до першоджерела, де автор (О.Л. Музика) під «ціннісною підтримкою» розуміє «систему психологічного впливу, яка спрямована на розвиток і стабілізацію суб'єктних цінностей особистості, реалізації нею потреби у визнанні шляхом розвитку її здібностей, соціальних стосунків та рефлексії» [4, с.235].

Зміст ціннісної підтримки розвитку літературних здібностей у ранньому юнацькому віці передбачає створення сприятливих умов для задоволення ним базової потреби у визнанні. При чому замість діяльнісних цінностей на перший план виходять особистісні. Питання, „що робити?” і „як робити?” – ще залишаються актуальними, але важливішими і суб'єктивно значимішими є відповіді на питання „для кого робити?” та „хто це поцінує?” [4].

В результаті спостереження за літературно обдарованими старшокласниками, ми помітили таку їх особливість, що дружні стосунки вони намагаються будувати з людьми творчими, дуже часто не пов'язаними з літературою, але такими, які належать до художнього типу (музикантами, художниками тощо).

Ще однією особливістю літературно обдарованих школярів є те, що власні здібності ними оцінюються не як статична, а як динамічна характеристика. Як зазначає О.Л. Музика, усвідомлення можливостей розвитку власних здібностей – один із ключових моментів у становленні творчо обдарованої особистості [2].

Варто сказати і про ставлення батьків, де росте творча дитина. Тут ситуація не є однозначною, тому що, з однієї сторони – їм приємно, що їх дитина зайнята корисною справою (або ж просто чимось зайнята), а з іншої – їх непокоїть «несхожість» їх дитини з його ровесниками. Тому найчастіше позиція батьків супроводжується проявами байдужості, невтручання у справи дитини. Оскільки обдаровані діти вирізняються особливою

чутливістю, то така ситуацію вдома їх дуже ображає. Однак не потрібно забувати про базову потребу літературно обдарованих школярів – потребу у визнанні (поцінування їх досягнень з боку соціального оточення). Тому такої підтримки вони починають шукати серед своїх однолітків в школі, в соціальних мережах, від вчителів-предметників (переважно вчителя літератури).

Спостерігаючи за роботою школярів в літературно-творчих гуртках В.П. Ягункова виділяє основні умови успішного розвитку їх здібностей. До них належать: максимальна самодіяльність, самостійність, підтримка ініціативи та творчих задумів школярів з боку керівника гуртка, організація цікавих для них та суспільно значимих занять та справ, які можуть отримати суспільне визнання і суспільну оцінку (наприклад, випуск літературної стінної газети, літературно-творчих журналів, проведення літературних олімпіад, конкурсів, літературних вечорів, зустрічі з поетами та письменниками) [5].

За результатами аналізу роботи українських літературних осередків (шкільних літературних гуртків та факультативів, міських та обласних літературних гуртків та студій), ми виділили основну їх особливість, а саме, що формування літературних здібностей не є їх самоціллю, тобто ними не ставиться задача досягнути того, щоб в учнів виникла потреба в літературній творчості і щоб вони почали писати художні твори. Натомість основним їх завданням є формування основних компонентів літературних здібностей, здійснювати творчий підхід до аналізу літературних творів, розвивати більш точне і виразне мовлення.

Серед освітніх програм розвитку обдарованої молоді вирізняється програма здібностей та обдарованості «Три кроки» (автор програми О.Л. Музика). Програма орієнтована на гармонізацію стосунків між людьми, на підвищення адаптивності дитини у світі, на забезпечення психологічної комфортності особистості, а розвиток здібностей в ній – це засіб досягнення цієї мети [3]. Реалізацію програми можна розбити на три етапи – «кроки». Вони співвідносяться із ступенями шкільної освіти. Тому програма може реалізовуватися починаючи із початкових класів та мати своє продовження в середніх та старших класах. Важливим є і те, що програма враховує вікові та соціальні особливості розвитку дитини.

Перший крок. Завдання педагогічного колективу – зробити так, щоб кожен учень був першим у якомусь виді діяльності (як в навчальній, так і поза навчальній діяльності).

Другий крок спрямований на те, щоб навчити учнів, вчителів, та батьків поціновувати досягнення дітей, а дітей – приймати позитивну

оцінку. Враховуючи соціокультурні особливості нашої країни, це завдання є непростим (історично так склалося, що в нас більше прийнято карати, вимагати, попереджувати). Форми ж вияву поцінування є дуже бідними та недиференційованими.

Третій крок. Завдання школи – зробити так, щоб за роки навчання кожен учень ставав першим у різних видах діяльності не менше десяти разів [3].

Вивчення досвіду підтримки обдарованих дітей Польщі, пов'язане з прізвищами таких дослідників, як О.А. Бочарової, В. Лімонта, Б. Дирди, Т. Гізи. В основі їх досліджень лежить проблема соціально-педагогічної підтримки обдарованих дітей [1, 6].

В результаті аналізу польського досвіду, ми виявили, що на законодавчому рівні за останнє десятиріччя було зроблено достатньо багато. Згідно з одним із основних законоположень, яким керується польська система освіти, країна повинна опікуватися обдарованими учнями. Так освітня програма передбачає роботу з обдарованими учнями шляхом організації конкурсів, турнірів, предметних олімпіад; надає можливість в школі навчатися за індивідуальними програмами; в Польщі діють експериментальні школи для обдарованих учнів – Товариство Творчих Шкіл (Торунська гімназія; XLGV Загальноосвітній ліцей ім. Станіслава Віткевича (м. Варшава), при якому діє Варшавський Центр допомоги талантам; I Загальноосвітній ліцей ім. Станіслава Малаховського (м. Плоцьк) тощо); діє Всепольська стипендіальна система нагород; допомогу здійснює Національний Фонд допомоги обдарованим дітям [7].

Ще одним видом підтримки обдарованих дітей є матеріальна допомога, яка передбачена Законом «Про систему освіти» [8] та надається з коштів, призначених на такі цілі в державному бюджеті, чи в бюджеті відповідного органу місцевого самоврядування.

Незмінну роль у розвитку пізнавальних здібностей відіграють кола за інтересами, гуртки, що функціонують при школах, у Домах культури, Дитячих центрах. До основних переваг цього типу закладів належить їх відкритий характер: кожна дитина може випробувати свої сили в різних видах діяльності. Свою діяльність здійснюють і Психолого-педагогічні центри, вони надають індивідуальну допомогу обдарованим дітям.

До специфічних видів роботи з обдарованими дітьми є «ідентифікація характеру обдарованості». Як зауважує В. Лімонт, в польському законодавстві існують два критерії ідентифікації здібностей учнів: психологічні та психолого-педагогічні. До психологічних критеріїв відноситься дослідження рівня інтелекту та спеціальних здібностей учня, а також ознак характеру та особистості. До основних психолого-педагогічних критеріїв

відносяться оцінка досягнень учня [6].

Отже, на основі вивчення українсько-польського досвіду надання ціннісної підтримки обдарованим школярам ми помітили ряд особливостей. По-перше, що дана проблема є недостатньо вивчена як в нашій країні, так і в Польщі. По-друге, в Україні є потреба реформування системи навчання, а саме розробки законодавчих проектів підтримки обдарованої молоді (в основу можна взяти досвід Польщі). По-третє, розробка системи «діагностування» здібностей (переважно в українських школах діагностика відбувається на основі оцінки досягнень учнів в певному виді діяльності).

Список використаних джерел:

1. Бочарова О. А. Обдаровані діти в Польщі: соціально-педагогічна підтримка : монографія / О.А. Бочарова. - Горлівка: Видавництво Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов, 2012. – 480 с.
2. Здібності, творчість, обдарованість : теорія, методика, результати досліджень / [за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики]. – Житомир : Рута, 2006. – 320 с.
3. Музика О.Л. „Три кроки – концепція програми розвитку здібностей та обдарованості / Олександр Леонідович Музика //Гуманізація взаємин учителя та учнів – необхідна умова особистісно орієнтованої освіти: науково-методичний збірник /За ред. С.Д.Максименка, Г.О.Балла, М.М.Заброцького. – Житомир-Київ, ЖОІППО, 2004. – С. 81-88.
4. Музика О.Л. Ціннісна підтримка особистісного росту /Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія №12. Психологічні науки: Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2005. – №6 (30). – Ч.ІІ. – С. 232-240.
5. Ягункова В.П. Формирование компонентов литературных способностей у школьников V класса / В.П. Ягункова // Вопросы психологии способностей. Сборник статей. / Под ред. В.А. Крутецкого. – М.: Педагогика, 1973. – С. 175-214.
6. Limont W. Uczeń zdolny. Jak go rozpoznać i jak z nim pracować / W. Limont. - Wydawca: Gdańskie Wydaw. Psychologiczne, 2012. - 317 s.
7. Ministerstwo Edukacji Narodowej o uczniu zdolnym [Text] / oprac. W. Książek. - Warszawa: Ministerstwo Edukacji Narodowej, 1999. - 40 s.; (Biblioteczka Reformy; 15).
8. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (DzU z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.)

Збірник наукових праць викладачів та студентів

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ

Випуск 1

Укладачі Журавльова Л.П., Портницька Н.Ф., Дем'янчук Ю.Ю.

Художнє оформлення обкладинки Кириченко В.В.